

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

III. ÚS 616/2023-88

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Roberta Šorla a sudcov Petra Straku a Martina Vernarského (sudca spravodajca) v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľa [REDAKOVANÉ], narodeného [REDAKOVANÉ], zastúpeného Bartošík Šváby s.r.o., Plynárska 7/A, Bratislava, proti rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 9Cdo/12/2022 z 26. apríla 2023 takto

r o z h o d o l :

Ústavnej sťažnosti **n e v y h o v u j e .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

1. Sťažovateľ sa ústavnou sťažnosťou doručенou ústavnému súdu 26. júla 2023 domáha vyslovenia porušenia čl. 12 ods. 1 a 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), základného práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života zaručeného čl. 19 ods. 2 ústavy, základného práva na súdnu ochranu zaručeného čl. 46 ods. 1 ústavy, práva na spravodlivé súdne konanie zaručeného čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života zaručeného čl. 8 dohovoru a práva na účinný prostriedok nápravy zaručeného čl. 13 a čl. 14 dohovoru rozsudkom Krajského súdu v Bratislave (ďalej len „krajský súd“) č. k. 6Co/75/2021-783 z 8. septembra 2021 a rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) uvedeným v záhlaví tohto nálezu. Navrhol napadnuté rozhodnutia zrušiť a vec vrátiť krajskému súdu na ďalšie konanie. Žiada aj o odklad právoplatnosti napadnutého rozsudku krajského súdu.

2. Ústavný súd uznesením č. k. III. ÚS 616/2023-47 z 23. novembra 2023 ústavnú sťažnosť prijal na ďalšie konanie v časti namietaného porušenia označených práv sťažovateľa napadnutým rozsudkom najvyššieho súdu, odložil právoplatnosť rozsudku krajského súdu a vo zvyšnej časti ústavnú sťažnosť odmietol.

II.

Skutkové východiská

3. Okresný súd Bratislava V (ďalej len „okresný súd“) na návrh sťažovateľa podaný v júni 2013 v poradí druhým rozsudkom z 18. decembra 2020 určil, že sťažovateľ nie je otcom [REDAKOVANÉ] a [REDAKOVANÉ], obaja narodení 29. augusta 1996 matke [REDAKOVANÉ], bývalej manželke sťažovateľa. Sťažovateľ sa o skutočnosti, že nie je biologickým otcom maloletých, dozvedel v roku 2003. Vo vzťahu k včasnosti podania sťažovateľovho návrhu okresný súd poukázal na vývoj právnej úpravy lehoty na zapretie otcovstva a dôvodil, že vzhľadom na nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 1/2010 z 20. apríla 2011 a jeho právne účinky neobmedzoval v čase podania návrhu sťažovateľa (jún 2013) právny poriadok Slovenskej republiky manžela matky žiadnou zapieracou lehotou na zosúladenie faktického a právneho stavu otcovstva k dieťaťu. Okresný súd však rozhodoval v právnom stave účinnom od 1. januára 2016, keď bolo oprávnenie zaprieť otcovstvo v dôsledku zákona č. 175/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 175/2015 Z. z.“) znovu obmedzené lehotou troch rokov odo dňa, keď sa manžel matky dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa. Zároveň podľa § 119b ods. 2 zákona o rodine účinného k 1. januáru 2016 platí, že konanie o zapretí otcovstva manželom matky dieťaťa, o ktorom súd nerozhodol do 31. decembra 2015, sa dokončí podľa zákona účinného od 1. januára 2016. K tomu okresný súd uviedol, že k realizácii žalobného práva sťažovateľa došlo v súlade so zákonom o rodine platným v čase podania návrhu na zapretie otcovstva. Zákon o rodine v tom čase žiadnu lehotu obmedzujúcu výkon tohto žalobného práva neobsahoval. Účinky realizácie žalobného práva, ktoré nastali za starej právnej úpravy, preto v zmysle princípu justifikácie účinkov procesných úkonov ostávajú zachované aj po tom, keď lehota na zapretie otcovstva bola do zákona o rodine opätovne zavedená.

4. Krajský súd na odvolanie odporcov (matka, deti), v ktorom namietali, že sťažovateľ svoj návrh podal 10 rokov potom, keď sa dozvedel, že nie je otcom, napadnutým rozsudkom zmenil prvoinštančný rozsudok tak, že návrh sťažovateľa zamietol. Podľa názoru krajského súdu mal okresný súd skúmať, či sťažovateľ podal návrh na zapretie otcovstva včas, t. j. či ho podal pred uplynutím trojročnej lehoty podľa § 86 ods. 1 zákona o rodine v znení zákona č. 175/2015 Z. z. plynúcej od momentu, keď sa dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom detí. K tomu došlo v roku 2003. Preto v intenciách § 119b ods. 2 zákona o rodine je návrh sťažovateľa podaný v júni 2013 oneskorený. Krajský súd poukázal aj na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) k otázke zapieracích lehôt. Podľa nej k porušeniu dohovoru nedochádza v prípadoch, keď domnelý otec od momentu, keď sa o narodení dieťaťa dozvedel, vedel, že nie je otcom alebo mal pochybnosti o otcovstve, ale nevyužil možnosť zaprieť otcovstvo v zákonnej lehote. Naopak, k porušeniu dohovoru dochádza vtedy, ak otec nemal dôvod pochybovať o svojom otcovstve a o skutočnostiach nasvedčujúcich tomu, že nie je otcom dieťaťa, sa dozvedel až po uplynutí zákonnej zapieracej lehoty a nemá k dispozícii iný účinný prostriedok na zapretie otcovstva. Z uvedených hľadísk krajský súd uzavrel, že sťažovateľ už v roku 2003 mohol podľa vtedy účinného zákona o rodine (§ 62 zákona č. 94/1963 Zb. Zákon o rodine v znení neskorších predpisov) podať generálnemu prokurátorovi Slovenskej republiky podnet na zapretie otcovstva. Takto však nepostupoval, ale namiesto toho podal v júni 2013 oneskorený zapierací návrh.

5. Sťažovateľ podal proti rozsudku krajského súdu dovolanie podľa § 420 písm. f) Civilného sporového poriadku (ďalej len „CSP“), v ktorom namietal, že krajský súd v odôvodnení svojho rozsudku úplne odignoroval jeho vyjadrenie k odvolaniu i odvoláciu dupliku a neuvádza, ako vyhodnotil jeho právne argumenty. Pritom krajský súd svojím rozsudkom nahradil rozhodnutie okresného súdu v neprospech sťažovateľa, hoci okresný súd predtým dvakrát jeho návrhu vyhovel. Dovolanie podľa § 421 ods. 1 písm. b) CSP zas odôvodnil tak, že krajský súd priznal podľa § 86 ods. 1 zákona o rodine v znení účinnom od 1. januára 2016 retroaktívne pôsobenie aj na návrh sťažovateľa podaný v roku 2013. K realizácii žalobného práva sťažovateľa došlo v súlade so zákonom o rodine platným v čase podania návrhu na zapretie otcovstva, ktorý v danom čase žiadnu lehotu obmedzujúcu výkon tohto žalobného práva neobsahoval. Sťažovateľ by právo zaprieť otcovstvo, ktoré nepochybne v roku 2013 mal, následne v dôsledku použitia § 119b ods. 2 zákona o rodine stratil. V právnom štáte je takáto situácia celkom jasne neprípustná a takýto výklad by zakladal protiústavnosť prechodného ustanovenia § 119b ods. 2 zákona o rodine z dôvodu jeho retroaktívneho pôsobenia. Poukázal na prednosť ústavne konformného výkladu § 119b ods. 2 zákona o rodine a aj na uznesenie ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 562/2018 z 28. novembra 2018, v ktorom argumentoval potrebou doplniť medzeru v § 119b ods. 1 zákona o rodine ústavnokonformným výkladom. Ak by použitie ústavnokonformného výkladu nebolo možné, je potrebné podľa § 162 ods. 1 písm. b) CSP prerušiť konanie a iniciovať konanie o súlade právnych predpisov na ústavnom súde pre rozpor § 119b ods. 2 zákona o rodine s ústavou. Podľa názoru sťažovateľa nepredstavovala možnosť podať generálnemu prokurátorovi na podnet navrhovanie zapretia otcovstva účinný prostriedok nápravy podľa čl. 13 dohovoru ani naplnenie práva na prístup k súdu podľa čl. 6 dohovoru.

6. Najvyšší súd napadnutým rozsudkom dovolanie sťažovateľa zamietol. K dovolaniu podľa § 420 písm. f) CSP uviedol, že skutočnosť, že v odôvodnení svojho rozhodnutia krajský súd výslovne nepoukázal na to, že mu bola určitá písomnosť doručená, neznamená, že sa s ňou pri preskúmaní prvoinštančného rozhodnutia nezaoberal. Z obsahu spisu vyplýva, že vyjadrenie sťažovateľa k odvolaniu odporcov, ako aj odvolacia duplika boli okresnému súdu najprv doručené a až následne bol spis predložený krajskému súdu. Krajský súd teda mal podania k dispozícii a oboznámil sa s nimi, keďže rozhodol až 8. septembra 2021. To, že v odôvodnení svojho rozhodnutia existenciu podaní nespomenul, nezakladá nepreskúmateľnosť jeho rozhodnutia.

7. K právnej otázke nastolenej sťažovateľom v dovolaní podľa § 421 ods. 1 CSP najvyšší súd uviedol, že účelom zákona č. 175/2015 Z. z. bolo napravenie protiústavného stavu po strate účinnosti a platnosti nálezom sp. zn. PL. ÚS 1/2010 dotknutého § 86 ods. 1 zákona o rodine, kedy nebola stanovená žiadna zapieracia lehota. Z § 119b ods. 2 zákona o rodine vyplýva, že pokiaľ do 31. decembra 2015 súdy nerozhodli o zapretí otcovstva, potom sa im v ďalšom (budúcom) priebehu konania ukladá dokončiť konanie podľa predpisu účinného od 1. januára 2016, teda povinnosť uplatniť § 86 ods. 1 zákona o rodine v znení účinnom od 1. januára 2016. Sťažovateľ podal žalobu o zapretie otcovstva približne po 10 rokoch, odkedy sa dozvedel o tom, že nie je biologickým otcom detí a tento stav sa nesnažil zvrátiť ani v tom čase dostupným prostriedkom v zmysle § 62 starého zákona o rodine. Ústavný súd v uznesení sp. zn. II. ÚS 562/2018 z 28. novembra 2018 riešil situáciu odlišnú, keď sa navrhovateľ – otec dozvedel o dôvodoch spochybňujúcich jeho otcovstvo v septembri 2015, teda v čase, keď nebola upravená zapieracia lehota, a svoj návrh podal v januári 2016, to znamená, ani nie pol roka, odkedy

sa dozvedel o tom, že nie je otcom. Aj ESLP vo svojej rozhodovacej činnosti zdôrazňuje snahu o dosiahnutie spravodlivej rovnováhy medzi všeobecným záujmom zachovania rodinnej istoty a právom sťažovateľa na prieskum jeho otcovstva. Z rozhodnutí ESLP v zásade vyplýva, že po uplynutí zákonných lehôt na zapretie otcovstva prevažujú záujmy detí na udržaní vytvorených rodinných väzieb nad záujmami otca na zosúladení právnej situácie s biologickou realitou; uvedené platí aj pri nevyužití právnych prostriedkov zapretia otcovstva v zákonnej lehote zo subjektívnych dôvodov.

8. Najvyšší súd odkázal na uznesenie ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 632/2015 z 8. decembra 2015, podľa ktorého v situácii absencie zákonných limitov, ktoré by právnu istotu rodinných vzťahov a ochranu záujmov dieťaťa zabezpečovali aj prostredníctvom ustanovenej zapieracej lehoty a podmienok jej plynutia, nemôže konajúci súd akceptovať časovú neobmedzenosť podávania zapieracej žaloby. Je dočasnou úlohou súdu, aby do doby vyplnenia medzery v zákone v každom konkrétnom prípade posúdil, či uplatnená žaloba s ohľadom na časový rámec od zistenia skutočností relevantných pre spochybnenie otcovstva obstojí z hľadiska primeranosti zásahu do práv iných dotknutých osôb. Cez prizmu uvedeného je potrebné vnímať medziobdobie, o ktorom sťažovateľ uvádza, že nebol obmedzený žiadnou lehotou na podanie svojho návrhu na zapretie otcovstva. Vážnym korelátom je podľa ústavného súdu najmä časové hľadisko uplatnenia práva od zistenia relevantných skutočností, ktoré predurčuje zachovanie najmä princípu právnej istoty, proporcionality zásahu, práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života, čo v prípade sťažovateľa bolo takmer 10 rokov.

III.

Argumentácia sťažovateľa

9. K namietanému porušeniu označených práv sťažovateľa došlo podľa neho ústavne nekonformnou interpretáciou a uplatnením § 119b ods. 2 zákona o rodine vo vzťahu k § 86 ods. 1 zákona o rodine v znení účinnom od 1. januára 2016 zo strany krajského súdu a najvyššieho súdu. Ak totiž návrh na zapretie otcovstva v čase jeho podania v roku 2013 nebol podaný po uplynutí lehoty na to stanovenej v čase jeho podania (čo nebol, pretože zákon o rodine túto lehotu v danom čase neupravoval), nie je možné rozhodnúť o jeho oneskorenosti z dôvodu uplynutia zapieracej lehoty zavedenej do zákona o rodine od 1. januára 2016, teda až po podaní návrhu sťažovateľa. Vyžaduje si to princíp justifikácie (zachovania) právnych účinkov procesných úkonov ako doplnok princípu okamžitej aplikability procesného práva.

10. V dôsledku výkladu a uplatnenia § 119b ods. 2 zákona o rodine krajským súdom a najvyšším súdom sťažovateľ stratil právo zaprieť otcovstvo, ktoré v roku 2013 nepochybne mal. Príkaz ústavne konformného výkladu a uplatňovania právnych noriem má prednosť aj pred ich doslovným znením. Je preto namieste vykladať § 119b ods. 2 zákona o rodine tak, aby bol v súlade s ústavou a nespôsobil nepripustnú pravú retroaktivitu. Argument najvyššieho súdu, že interpretácia § 119b ods. 2 zákona o rodine zo strany krajského súdu zakladá iba nepravú retroaktivitu, lebo nepôsobí do minulosti, je nesprávny pre nezohľadnenie princípu justifikácie právnych účinkov žaloby sťažovateľa podanej v roku 2013.

11. Ústavný súd v uznesení sp. zn. II. ÚS 562/2018 z 28. novembra 2018 vyslovil požiadavku na vyplnenie medzery v § 119b ods. 1 zákona o rodine (ak sa manžel alebo jeho opatrovník

do 31. decembra 2015 dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že manžel je otcom dieťaťa, ktoré sa po 7. septembri 2008 narodilo jeho manželke, môže manžel alebo jeho opatrovník na súde zaprieť, že manžel je otcom tohto dieťaťa do 31. decembra 2018, ak sa v tejto veci nezačalo konanie pred 1. januárom 2016) ústavne konformným výkladom. Ústavný súd považoval za ústavne konformné umožniť zapretie otcovstva právnomu otcovi, ktorý sa o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo k dieťaťu (narodenému pred 8. septembrom 2008) dozvedel v čase, keď vinou zákonodarcu neexistovala lehota obmedzujúca možnosť zapretia jeho otcovstva, a to ešte po dobu troch rokov po znovuzavedení zapieracej lehoty. Bolo by teda zjavne neprimerané a neproporcionálne neumožniť zapretie otcovstva sťažovateľovi, ktorý podal návrh ešte pred znovuzavedením tejto novej lehoty. Sťažovateľ sa totiž dozvedel o skutočnostiach, ktoré spochybňujú jeho otcovstvo, v čase, keď vinou zákonodarcu existovala protiústavná lehota (ktorá mu v dôsledku tejto protiústavnosti už uplynula). Sťažovateľ sa teda ocitol v nepochybne nevýhodnejšej situácii ako právny otec v uznesení sp. zn. II. ÚS 562/2018, ktorého zapretie otcovstva nebolo v čase nadobudnutia pochybností o jeho otcovstve obmedzené žiadnou zapieracou lehotou. Výsledkom prístupu krajského súdu i najvyššieho súdu v sťažovateľovej veci je preto jeho nedovolená diskriminácia.

12. Najvyšší súd nesprávne právne posúdil, že v zmysle dohovoru možnosť podať podnet generálnemu prokurátorovi, aby podal návrh na zapretie otcovstva podľa starého zákona o rodine, bola účinným prostriedkom nápravy. Použitie tohto prostriedku vždy záviselo od úvahy generálneho prokurátora. Nešlo o klasické návrhové konanie, v ktorom by generálny prokurátor musel osobe osobitne odôvodňovať, prečo nepodáva návrh na zapretie otcovstva. Nesprávnosť záveru najvyššieho súdu je daná nezohľadnením (resp. nesprávnym zohľadnením) judikatúry EŠLP požadujúcej, aby mal právny otec k dispozícii účinný prostriedok nápravy po tom, keď sa dozvedel o skutočnostiach nasvedčujúcich tomu, že nie je otcom.

13. Najvyšší súd nesprávne vyvažoval v konaní proti sebe stojace záujmy, a to právo dieťaťa na zachovanie stability rodinných vzťahov v záujme jeho ochrany, ale i jemu opozitné právo dieťaťa na poznanie svojich biologických rodičov, ako aj právo právneho otca, ktorý nie je biologickým otcom dieťaťa, príp. právo biologického otca domáhajúceho sa nadobudnutia statusu právneho otca či právo matky dieťaťa. Sťažovateľ zdôrazňuje, že záujem dcéry na stabilite rodinných väzieb so sťažovateľom nie je daný s ohľadom na dĺžku ich vzájomného odlúčenia a na jej vek. Biologický otec sa k dieťaťu hlási a pred súdom uviedol, že by v prípade úspechu sťažovateľ uznal svoje otcovstvo. Záujem matky je determinovaný jej motiváciou pri uzatváraní manželstva (legalizácia pobytu v zahraničí), ktorá vylučuje rešpekt k atribútom a základným princípom ustanoveným zákonom o rodine. Záujem sťažovateľa je daný tým, že (i) nemal do roku 2011 (zrušenie lehoty na zapretie ústavným súdom) možnosť zaprieť svoje otcovstvo, (ii) matka mu bránila v styku s deťmi, (iii) je trestne stíhaný v trestnom konaní iniciovanom matkou pre neplatenie výživného na deti, ktorých biologickým otcom preukázateľne nie je. V popísaných okolnostiach je jediným spravodlivým riešením dať prednosť právu sťažovateľa na zosúladenie právneho a biologického otcovstva.

IV.

Vyjadrenie krajského súdu, zúčastnených osôb a replika sťažovateľa

IV.1. Vyjadrenie najvyššieho súdu:

14. Najvyšší súd zopakoval dôvody svojho napadnutého rozsudku a pripomenul, že sťažovateľ v ústavnej sťažnosti nenamieta, že § 119b ods. 2 zákona o rodine upravuje situácie, že ak do 31. decembra 2015 ešte súdy nerozhodli o zapretí otcovstva, potom v ďalšom priebehu konania sú povinné použiť § 86 ods. 1 zákona o rodine v znení účinnom od 1. januára 2016 – teda že manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa, ktoré sa narodilo jeho manželke, zaprieť na súde, že je jeho otcom. Sťažovateľ v ústavnej sťažnosti argumentuje i názormi, ktoré v dovolaní neuplatnil (napr. ohľadom tvrdení a úvah o vyvažovaní práv a záujmov odporcov, biologického otca i sťažovateľa, ohľadom diskriminácie vo vzťahu k odporcom 2 a 3 a k iným právnym otcom, ohľadom zdôvodnenia časového hľadiska podania návrhu sťažovateľom a iné).

IV.2. Vyjadrenie zúčastnených osôb – maloletej dcéry sťažovateľa a jej matky:

15. Zúčastnené osoby v spoločnom vyjadrení zdôrazňujú, že hoci sa sťažovateľ snaží navodiť opak, je zrejmé, že deti nikdy nevnímali iného muža ako otca. Pokiaľ aj iné osoby žili v spoločnej domácnosti s matkou, vnímali ich iba ako matkiných partnerov. Zúčastnené osoby prízvukujú pasivitu sťažovateľa od momentu, keď sa dozvedel, že nie je biologickým otcom (2003), do podania návrhu na zapretie otcovstva (2013), pričom sú presvedčené, že dôvodom návrhu sťažovateľa je prebiehajúce trestné konanie pre trestný čin zanedbania povinnej výživy. Podľa ich názoru niet pochybností, že v zmysle § 119b ods. 2 zákona o rodine sa aj dodržanie lehoty na zapretie otcovstva posudzuje podľa predpisov účinných od 1. januára 2016. V prejednávanej veci o pravú retroaktivitu nejde. Najvyšší súd správne vyvodil, že predmetné ustanovenie má charakter nepravej retroaktivity.

16. Podľa zúčastnených osôb mal sťažovateľ po tom, keď mu uplynula lehota na zapretie otcovstva podľa predpisov účinných v roku 2003, požiadať generálneho prokurátora, aby podal návrh na zapretie otcovstva, čo však nevyužil. Po nadobudnutí účinnosti zákona o rodine mohol iniciovať podanie návrhu na zapretie otcovstva na návrh dieťaťa, čo sťažovateľ tiež neurobil. Zúčastnené osoby poukazujú na skutočnosť, že podnet na podanie návrhu na vyslovenie prípustnosti zapretia otcovstva v mene maloletých detí mohol podať priamo otec ako ich zákonný zástupca. Namiesto toho sa sťažovateľ snažil o zachovanie vzťahu s deťmi, keďže v roku 2008 sa domáhal výkonu svojich rodičovských práv k deťom.

17. Z rozhodnutí ESLP vyplýva, že po uplynutí zákonných lehôt na zapretie otcovstva prevažujú záujmy dieťaťa na udržaní vytvorených rodinných väzieb nad záujmami otca na zosúladení právnej situácie s biologickou realitou. Sťažovateľ sa nemôže odvolávať na skutočnosť, že z hľadiska rozhodujúcich okolností je dôležité, že dcéra je už plnoletá, a preto záujem na udržaní otcovstva v jeho prospech nemá. Samotný ESLP nerozlišuje medzi zapieraním otcovstva podľa toho, či ide o maloleté, alebo plnoleté dieťa.

IV.3. Replika sťažovateľa

18. Sťažovateľ v replike zopakoval tvrdenie o nedostatočnosti odôvodnenia rozsudku krajského súdu, ktorá zakladal dôvod jeho zmätočnosti podľa § 420 písm. f) CSP. V reakcii na vyjadrenie najvyššieho súdu sťažovateľa popiera, že by bol stotožnený s výkladom, podľa ktorého z § 119b ods. 2 zákona o rodine vyplýva, že ak do 31. decembra 2015 ešte súdy nerozhodli o zapretí otcovstva, potom v ďalšom priebehu konania sú povinné použiť § 86 ods. 1 zákona o rodine v znení účinnom od 1. januára 2016. Sťažovateľ si nie je vedomý, že by argumentoval v ústavnej sťažnosti okolnosťami a názormi, ktoré v dovolaní neuplatnil, tak ako tvrdí najvyšší súd.

V.

Posúdenie dôvodnosti ústavnej sťažnosti

19. V podústavnom právnom inštitúte zapretia otcovstva sa zrkadlí riešenie konfliktu medzi záujmom na stabilite rodinných väzieb a záujmom na zosúladení právneho otcovstva a biologického otcovstva. Je potom prirodzené, že po uplynutí určitého času, s čím sa spája zosilňovanie rodinných väzieb, sa význam súladu medzi biologickým a právnym otcovstvom oslabuje a dôvod na rozhodnutie o zapretí otcovstva sa stráca, hoci skutkové okolnosti môžu celkom jednoznačne svedčať v neprospech biologického otcovstva u právneho otca.

20. Konštatované tézy, ktoré potvrdzuje štrasburská judikatúra i rozhodovacia prax ústavného súdu, nie sú medzi sťažovateľom a najvyšším súdom sporné. Ústavný súd však vo svetle sťažovateľovho prípadu považuje za potrebné uviesť, že aj v situácii, ak by podústavná právna úprava neustanovovala exaktnú lehotu na zapretie otcovstva, neznamenalo by to, že právo právneho otca zaprieť otcovstvo je časovo neobmedzené. Súd konajúci o návrhu na zapretie otcovstva by v takom prípade bol povinný preskúmať všetky relevantné skutkové okolnosti dokumentujúce podobu existujúcich rodinných väzieb a pomeriavaním, resp. vyvažovaním oboch kolidujúcich záujmov popísaných v predchádzajúcom odseku by musel dospieť k spravodlivému rozhodnutiu o uprednostnení jedného z nich (obdobne pozri III. ÚS 632/2015).

21. Sťažovateľova kritika tvoriaca obsah dôvodov ústavnej sťažnosti sa však odvíja od špecifik vývoja slovenskej právnej úpravy lehoty na zapretie otcovstva. Sťažovateľ ako otec detí narodených v roku 1996 sa o relevantných pochybnostiach o svojom otcovstve dozvedel v roku 2003. Exaktná právna úprava účinná v tom období mu už nedávala možnosť obrátiť sa na súd s návrhom na zapretie otcovstva. Argumentácia najvyššieho súdu (a pred ním i krajského súdu), podľa ktorej sa sťažovateľ mohol obrátiť podnetom na generálneho prokurátora, aby otcovstvo zaprel, je podľa názoru ústavného súdu nesprávna. „Starý“ zákon o rodine neukladal generálnemu prokurátorovi povinnosť (a podnecovateľovi nevznikal právny nárok) vyhovieť každému podnetu. Bolo teda na úvahe generálneho prokurátora rozhodnúť, či podá, alebo nepodá návrh na zapretie otcovstva. Oprávnenie na podanie uvedeného návrhu generálnym prokurátorom preto nemalo charakter práva, ktorému je poskytovaná ústavnoprávna ochrana.

22. Po nadobudnutí účinnosti § 86 ods. 1 zákona o rodine (1. apríla 2005) sa sťažovateľ opätovne ocitol v situácii, keď návrh na zapretie otcovstva podať nemohol, pretože trojročná zákonná lehota mu plynula odo dňa, keď sa dozvedel, že sa jeho manželke narodili deti. Uvedený právny stav pretrvával až do derogácie uvedeného ustanovenia zákona o rodine, ku ktorej došlo v dôsledku

nálezu ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 1/2010 z 20. apríla 2011, a to s účinnosťou od 8. septembra 2011.

23. Ústavný súd konštatuje, že až od 8. septembra 2011, teda približne osem rokov po tom, keď sa sťažovateľ dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa, odpadla prekážka, pre ktorú dovtedy návrh na zapretie otcovstva podať nemohol. Pritom išlo o prekážku, ktorá bola v istej časti svojho normatívneho ukotvenia (okamih začatia plynutia lehoty na zapretie otcovstva) ústavným súdom vyhodnotená ako neústavná. Z pohľadu prejednávanej ústavnej sťažnosti pritom išlo o relevantný aspekt právnej úpravy, pretože práve vďaka regulácii okamihu začatia plynutia predmetnej lehoty táto sťažovateľovi v okamihu, keď sa mu stali známymi okolnosti spochybňujúce jeho otcovstvo (rok 2003), už uplynula.

24. Ústavný súd uvádza, že hoci sťažovateľ podal návrh na zapretie otcovstva desať rokov po tom, keď sa dozvedel o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo, popísané črty jeho prípadu by boli spôsobilé odôvodniť uprednostnenie ním preferovaného záujmu na dosiahnutí súladu medzi biologickým a právnym otcovstvom.

25. Ťažiskovým dôvodom zamietnutia sťažovateľovho dovolania však nebola vyvažovacia úvaha najvyššieho súdu založená na pomeriavaní stability rodinných vzťahov a požiadavky na súlad biologického a právneho otcovstva, a to na podklade jedinečného skutkového stavu. Najvyšší súd rozhodol pre sťažovateľa negatívne preto, lebo sa považoval za viazaného povinnosťou uplatniť § 119b ods. 2 zákona o rodine. Uvedeným intertemporálnym ustanovením zákonodarca prikázal, aby sa konania o zapretí otcovstva manželom matky dieťaťa, v ktorých súd nerozhodol do 31. decembra 2015, dokončili podľa predpisu účinného od 1. januára 2016. Právna úprava účinná od 1. januára 2016 pritom ustanovila manželovi matky dieťaťa na zapretie otcovstva lehotu troch rokov odo dňa, keď sa dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa.

26. Ústavný súd na tomto mieste odkazuje na svoje uznesenie č. k. II. ÚS 562/2018-19 z 28. novembra 2018, v ktorom v odlišných skutkových okolnostiach (právny otec sa o pochybnostiach o jeho otcovstve dozvedel na jeseň 2015 a návrh na zapretie podal v januári 2016) podal ústavne konformný výklad, podľa ktorého v prípade, že sa právny otec o skutočnosti spochybňujúcej jeho otcovstvo dozvedel v období, keď vinou zákonodarcu (jeho nečinnosťou po zrušení § 86 ods. 1 zákona o rodine nálezom ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 1/2010 z 20. apríla 2011) nebola zákonom upravená žiadna lehota na zapretie otcovstva, nemôže hmotnoprávna lehota stanovená § 86 ods. 1 zákona o rodine dobehnúť skôr, než 3 roky od nadobudnutia účinnosti zákona č. 175/2015 Z. z.

27. Ústavný súd sa stotožňuje s názorom najvyššieho súdu o odlišnosti skutkového a právneho pozadia veci sp. zn. II. ÚS 562/2018 na jednej strane a aktuálnej ústavnej sťažnosti na strane druhej. Výklad podaný ústavným súdom vo veci sp. zn. II. ÚS 562/2018 však v istom segmente presahuje okolnosti veci, ktorá bola predmetom jeho konania. Ide o posolstvo založené na kritike nečinnosti zákonodarcu, ktorá nemôže viesť k ďalším negatívnym dôsledkom pre adresátov právnej úpravy. Obdobne aj v aktuálne prejednávanej veci je potrebné podčiarknuť, že práve protiústavná právna úprava (teda pochybenie zákonodarcu) účinná do 7. septembra 2011 bránila sťažovateľovi zaprieť otcovstvo, a preto zamietnutie jeho návrhu podaného v právnom stave neupravujúcim predmetnú lehotu len preto, že príslušný súd nerozhodol do momentu nadobudnutia účinnosti ďalšej zmeny

právnej úpravy, ktorá exaktnú lehotu opätovne zaviedla, predstavuje pre sťažovateľa bezpochyby výsledok, ktorý sa mu nemôže javiť ako spravodlivý a súladný s jeho základnými právami.

28. Napriek tomu je však ústavný súd toho názoru, že ústavnej sťažnosti vyhovieť nemožno. Ako už bolo naznačené zákonodarca uložil orgánom aplikácie práva (súdom) povinnosť použiť právnu úpravu účinnú od 1. januára 2016 na konania o zapretí otcovstva manželom matky neukončené do 31. decembra 2015. Ústavný súd skúmal zmeny, k akým s účinnosťou od 1. januára 2016 v právnej úprave konania o zapretie otcovstva manželom matky došlo. Ak by totiž zmien danej právnej úpravy bolo viacero, potom by v sťažovateľovom prípade prichádzal do úvahy zužujúci výklad, a to tak, aby sa príkaz podľa § 119b ods. 2 zákona o rodine na zapieraciu lehotu nevzťahoval.

29. Zo zákona č. 175/2015 Z. z. však nevyplývajú iné zmeny právnej regulácie zapretia otcovstva manželom matky či právnej úpravy konania o zapretie otcovstva manželom matky. Nastala len zmena, ktorou je práve ustanovenie trojročnej lehoty na zapretie otcovstva, pričom uvedená lehota začína plynúť odo dňa, keď sa právny otec dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa. Ak by za týchto okolností ústavný súd od najvyššieho súdu očakával, že sťažovateľovi bude lehota na zapretie otcovstva zachovaná, v podstate by mu tým prikazoval, aby ignoroval zákonný príkaz obsiahnutý v § 119b ods. 2 zákona o rodine a aby tento príkaz dostal do polohy obsolétnej normy.

30. Ústavný súd už v minulosti judikoval, že *„o ústavne významnej neprimeranosti pri právno-aplikačnej činnosti možno uvažovať len vtedy, ak aplikovaná právna norma dáva konajúcemu orgánu verejnej moci priestor na úvahu pri skúmaní splnenia podmienok hypotézy, dispozície alebo sankcie. Naopak, ak konajúci orgán verejnej moci nemá právnu normou vytvorený žiaden diskrečný priestor a pri zistení splnenia podmienok jej hypotézy je povinný vyvodiť jediný možný právny následok, potom možno hovoriť už len o neproporcionalite právnej úpravy tvoriacej právny základ na konanie orgánu verejnej moci, a nie o neproporcionalite aplikácie práva“* (III. ÚS 575/2012, uverejnené v ZNaU pod č. 80/2012).

31. Vzhľadom na okolnosti zmien právnej úpravy zapretia otcovstva manželom matky je ústavný súd toho názoru, že § 119b ods. 2 zákona o rodine nedáva orgánom, ktoré ho aplikujú, priestor na úvahu, ale prikazuje im vyvodiť jediný možný právny následok, a to použiť na konania o zapretí otcovstva manželom matky neskončené do 31. decembra 2015 pravidlo, podľa ktorého manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa, ktoré sa narodilo jeho manželke, zaprieť na súde, že je jeho otcom. V okolnostiach sťažovateľovho prípadu to nevyhnutne rezultuje do vyhodnotenia jeho návrhu z 18. júna 2013 ako podaného oneskorene, keďže o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo sa dozvedel v roku 2003.

32. Berúc do úvahy napätia v otázke súladu § 119b ods. 2 zákona o rodine s právnymi predpismi vyššej právnej sily, ktoré artikuloval aj sťažovateľ v dovolacom konaní na najvyššom súde (návrh na prerušenie konania a podanie návrhu na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 ústavy, ktorému najvyšší súd nevyhovel), ústavný súd uvádza, že jeho senát v konaní podľa čl. 127 ods. 1 ústavy nemá právomoc posudzovať a rozhodovať o prípadnom nesúlade zákonnej regulácie s ústavou a nedisponuje ani legitimáciou na podanie návrhu na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 ústavy. Konajúci všeobecný súd (v sťažovateľom prípade najvyšší súd) zas nie je oprávnený neaplikovať

právnú normu, ak sa domnieva, že je táto v rozpore s ústavou. Jedinou možnosťou, ktorú mu ústavné právo ponúka, je prerušiť konanie a obrátiť sa na ústavný súd s návrhom na začatie konania o súlade právnych predpisov. Najvyšší súd však k presvedčeniu o neústavnosti podústavného konceptu zapieracej lehoty v perspektíve intertemporality zjavne nedospel, keďže návrhu sťažovateľa na prerušenie konania a podanie návrhu na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 ústavy nevyhovel.

33. Sťažovateľ preto už nemá ďalšie možnosti, ako zvrátiť výsledok konania o jeho dovolaní. Ústavný súd už len pripomína, že až od 1. januára 2025 dôjde k podstatnej zmene ústavnej koncepcie, ktorá bude z pohľadu sťažovateľa želaná a ktorá bude spočívať v oprávnení fyzickej osoby alebo právnickej osoby navrhnuť v ústavnej sťažnosti, aby senát ústavného súdu prerušil konanie a podal podľa čl. 125 ods. 1 ústavy návrh na preskúmanie súladu právneho predpisu, ktorý sa týka sťažovateľovej veci, s právnym predpisom vyššej právnej sily. Do 31. decembra 2024 však navrhovateľ konania podľa čl. 127 ods. 1 a ani senát ústavného súdu v konaní podľa čl. 127 ods. 1 ústavy takýmto oprávnením nedisponuje.

34. Z uvedených dôvodov ústavný súd ústavnej sťažnosti sťažovateľa nevyhovel. Podľa § 131 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zaniká právoplatnosťou tohto nálezu odklad právoplatnosti rozsudku krajského súdu, o ktorom ústavný súd rozhodol pri predbežnom prerokovaní ústavnej sťažnosti.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 27. júna 2024

Robert Šorl
predseda senátu